

Az ajnuk iskolai oktatása a Meidzsi-restaurációtól napjainkig.

Lezárás dátuma: 2022. május 28.

Jelige: xyz

Tartalomjegyzék.

I. Bevezetés.....	3
II. Az ajnuk iskolai oktatásának története.....	6
1. 1868 előtt: Érintkezés a japán nyelvvel az Edo-korban.....	6
2. 1868-1899: Az oktatás kezdetei a Meidzsi-kor első évtizedeiben.....	7
3. 1899-1961: Asszimilációs törekvések és szegregált iskolák.....	10
4. 1961-1997: Az ajnu mozgalmak évtizedei, nyelviskolák és revitalizáló törekvések.....	14
5. 1997-2008: Az oktatás támogatása és elmaradó eredmények.....	18
6. 2008-tól napjainkig: Kompromisszumok és új oktatási formák keresése.....	21
III. Konklúzió.....	27
IV. Irodalomjegyzék.....	31

I. Bevezetés

Az ajnuk Hokkaidó, Észak-Honsú, Szahalin és a Kuril-szigetek őslakosai.¹ Japánban számuk folyamatosan csökken, a hokkaidói tartományi önkormányzat legutóbbi, 2017 évi hivatalos felmérése 13.000 ajnuról számol be Hokkadó szigetén.² Ennél valószínűleg többen vannak, mivel nem veszi számításba azokat, akik nem kívánják felfedni származásukat. Nem készült olyan felmérés, amely felmérte volna az ajnu lakosságot az ország teljes területén. Nagyobb számban valószínűleg Honsú északi vidékein és Tokióban élnek. 1988-ban készült utoljára felmérés a Tokiói ajnuokról, ekkor 2700 ajnut tartottak számon.³ Egyes becslések szerint számuk 5000-re tehető.⁴ A 125 millió lélekszámú országban jelentős kisebbségben élnek, de akár csak az ötmillió lakosú Hokkaidót tekintve is.

Történelmük során számos alkalommal összetűzésbe kerültek a japánokkal, akik egyre inkább átvették az uralmat Hokkaidó felett. 1868-ban formálisan is Japán szerves részévé vált a terület, így a japán vezetés szabályozta az ajnuk életét. A japánok civilizálatlan népként tartották őket számon, felsőbbrendűként viszonyultak hozzájuk, és arra törekedtek, hogy „civilizálják” és beolvasszák őket a saját társadalmukba. Az ajnuk korábban kereskedelemmel foglalkoztak, halászatból és vadászatból éltek, így nem volt olyan képzettségük, amellyel megállták volna a helyüket a modernizálódó japán társadalomban. A japán vezetés földművelésre biztatta őket, az ajnuk azonban nem váltak sikeres termelőkkel. Az ajnuk a társadalom alsóbb rétegébe tartoztak, gyakran megvetették őket és a diszkrimináció különböző formáival szembesültek.

A következő évtizedek során az ajnuk egyre inkább felvették a japán nyelvet és kultúrát, asszimilálódtak a japánok közé. A társadalom továbbra is kirekesztően bánt velük, így számos ajnu választotta azt, hogy teljesen elhagyja ősei kultúráját, és el is rejti származását. Az 1960-as években indultak olyan mozgalmak, amelyek visszafordítani kívánták az asszimilációs folyamatot, és saját helyet akartak kialakítani az ajnuk számára a japán társadalomban. Céljuk a nyelv és a kultúra szabad gyakorlásának engedélyeztetése és a diszkrimináció megszüntetése volt. Az ajnu aktivisták számos eredményt értek el, múzeumokat alapítottak, nyelvvoktatást

¹ Hanks 95.

² *Hokkaidó ainu szeikacu dzsittai csósza* 3. (Felmérés a hokkaidói ajnuk aktuális életkörülményeiről – ford. a szerző).

³ Godefroy 12.

⁴ Watson 270.

szerveztek, pereskedtek az ajnu jogokért, és a japán kormány végül 2008-ban elismerte a népcsoportot Japán őslakosainak.

Ennek ellenére az ajnuk ma is számos problémával küzdenek, mind népcsoportként, mind egyéni szinten. Kultúrájukat és nyelvüket szinte csak azon kevesek gyakorolják, akik aktivistaként az ajnu kultúra megőrzéséért küzdenek vagy valamilyen formában a turizmusban dolgoznak. Ezen túl nem láthatóak a társadalomban és a tömegkommunikációban sem.⁵ Az oktatásban nem biztosított számukra, hogy a nyelvükről, kultúrájukról vagy történelmükről tanuljanak, a munkaerőpiacon pedig inkább hátrányt jelent származásuk. Az ajnuk összességében rosszabb körülmények között élnek, alacsonyabb iskolai végzettségűek, alacsonyabb fizetéssel járó munkaköröket töltenek be és gyakrabban részesülnek hátrányos megkülönböztetésben, mint a japánok.⁶

Az ajnuk történelmének és jelen helyzetének is egyik legfontosabb eleme az oktatás. A népcsoport szempontjából a közoktatás eszköz volt a japánok kezében, hogy asszimilálják az ajnukat, később pedig az ajnuk kezében, hogy megőrizték kultúrájukat. Az egyének szempontjából az oktatás lehetőséget nyújthat az ajnu kultúra megismerésére és a nyelv tanulására. Emellett nagyon fontos szempont, hogy az oktatás jelentheti a „kitörési lehetőséget” a szegénységben élő ajnuknak, jobb életkörülmények megteremtését a családok számára, ezáltal pedig akár társadalmi státuszuk emelkedését is.

Jelen tanulmány azt tűzte ki célul, hogy áttekinti és elemzi az ajnuk oktatásának történetét, megvizsgálja, hogy milyen módon folyt az oktatás és ezt milyen körülmények befolyásolták, illetve, hogy elemezze az ajnuk iskoláztatásának aktuális helyzetét és annak jövőbeli kilátásait. Ennek megfelelően a kutatási kérdést a következőképpen állítottam fel: Hogyan alakult az ajnuk oktatásának a helyzete 1868-tól napjainkig? Milyen hatással volt ez az ajnuk japán társadalomban betöltött helyzetére és életkörülményeire? Kutatásomhoz számba vettem az ajnuk oktatásáról született legfontosabb tanulmányokat, illetve a téma összetettségéből adódóan az ajnuk történelméről és mozgalmairól értekező fontosabb tanulmányokat, hiszen ezek is szoros összefüggésben állnak az oktatás történetével. Emellett az oktatással kapcsolatos japán statisztikákat és törvényeket is felhasználtam.

A tanulmány elsősorban a Meidzsi-restaurációtól napjainkig terjedő időszakot vizsgálja – tekintve, hogy ebben az időszakban lehet állami oktatásügyről beszélni – azonban röviden

⁵ Nakamura 2007, 360.

⁶ Htun 4.

áttekinti az ezt megelőző korszakot is egy teljesebb kép kialakításának céljából. Az első fejezet ezért az Edo-korral foglalkozik, az elcsatolás és a közoktatás bevezetésének előzményeit vizsgálja. A második fejezet a Meidzsi-kor első három évtizedével foglalkozik, amelyben különböző kísérletek voltak egy jól működő ajnu oktatás kialakítására. Új fejezetet nyitok az 1899-től kezdődő időszak áttekintésére, ugyanis ekkor hoztak törvényt, amely formálisan szabályozta az ajnu oktatását, itt elemzem a korszak asszimilációs politikáját az oktatáson keresztül. A negyedik fejezet az ajnu érdekérvényesítési mozgalmak időszakát mutatja be az 1960-as évektől az új törvény bevezetéséig, az ajnu nyelviskolák alapítását és az új elképzeléseket ajnu iskolák létrehozására. Az ötödik fejezet az új törvénnyel bekövetkező változásokkal foglalkozik, illetve nagy hangsúlyt fektet az oktatás és az ajnu életkörülményeinek kapcsolatára. Az utolsó fejezet 2008-tól, az ajnu őslakosokként való elismerésétől napjainkig igyekszik képet adni az oktatás helyzetéről és arról, hogy ez hogyan befolyásolja az ajnu életét. Végül a fenti vizsgálatokból a Konklúzióban levonom a következtetéseimet.

II. Az ajnuk iskolai oktatásának története

1. 1868 előtt: Érintkezés a japán nyelvvel az Edo-korban

A Meidzsi-restaurációt megelőzően nem lehet ajnu oktatáspolitikáról beszélni. Az Edo-korban még nem épült ki a japán oktatási rendszer, illetve minisztérium, és a japán vezetés más módon sem próbálta bevonni az ajnukat a japán kultúrába. Az ajnuk társadalmi szerveződésének szintén nem volt része a modern értelemben vett iskolai oktatás, ősiktől kulturális gyakorlataikat, szokásaikat és beszélt anyanyelvüket sajátították el. Szükségnek tartom azonban ezt az időszakot is röviden áttekinteni, hogy kellőképpen értékelhessük az országegyesítéssel bekövetkező változások körülményeit.

A 17. század végén Japán északi határát Hokkaidó – akkor *Ezocsi* – déli részén jelölték ki, ezt majd a sziget Japánhoz csatolása írja felül.⁷ Ezért a határért a *Macumae* klán felelt, amely a sziget déli területein rendezkedett be. Az ettől északra található területek az „állam névlegesen autonóm függelékét” képezték, perifériának tekinthetők.⁸ Ezeken főleg ajnuk éltek, akik halászó-vadászó életmódot folytattak; a helyi természeti forrásokból és a szomszédos népekkel való kereskedelemről tartották fenn magukat. A *Macumae* klán befolyása azonban egyre nőtt ezeken a területeken, és az ajnuk egyre inkább alávetetté váltak a hatalmuknak. Japán számára ugyanis a *Macumae* tartomány a politikai fölényben lévő, civilizált korai modern állam és egy politikailag alárendelt, civilizálatlan, barbár népcsoport közötti határt jelentette.⁹ A *Macumae* klán felelt azért, hogy ezt a barbár népet távol tartsa a japánoktól és megőrizze a fennálló politikai viszonyt, ez jelentette a hatalma alapját. A klán érdeke az volt, hogy a japánok számára az ajnuk továbbra is egy barbár népet jelentsenek, és arra törekedtek, hogy ezt a képet erősítsék. Így az ő felügyeletük, egyben fennhatóságuk alatt maradhatott a terület, és hangsúlyozhatták szerepüket a civilizált állam északi határának felelőseként és szinte kizárólagos közvetítőként *Ezocsi* és a japán állam között.¹⁰

Mivel kulturálisan alárendeltnek tartották őket, a japánok ebben a korban nem próbálták beolvasztani az ajnukat maguk közé, sőt, minél inkább igyekeztek elzárni őket a japán nyelvhez és kultúrához való hozzáféréstől. Létrejött azonban bizonyos átfedés a két népcsoport között,

⁷ Howell 110.

⁸ Yamashiro 151.

⁹ Howell 110.

¹⁰ Uo. 111.

ennek oka pedig a kereskedelem volt.¹¹ Az ajnuk Kínával és északi népekkel kereskedtek, és az innen érkező nyersanyagokkal és termékkel, illetve a saját portékájukkal a japánokkal is kereskedtek.¹² Az ajnuknak szükségük volt bizonyos anyagokra, amelyekhez csak a japánokon keresztül juthattak hozzá, ez pedig egyfajta függő helyzetet alakított ki, így nem voltak egyenlő pozícióban az árucserék során.¹³

Ennek köszönhetően az ajnuk egy része valamelyest értett japánul, azonban a kereskedelmen kívül nem volt jellemző a japán nyelv használata, egymás között az ajnuk saját nyelvükön kommunikáltak (bár meg kell jegyezni, hogy az ajnu nyelvnek több területi nyelvváltozata is létezett). Az ajnu társadalom tehát nem alakított ki oktatási rendszert, a japánoknak pedig nem állt érdekükben „civilizálni” és taníttatni egy másik, barbárnak tartott népet. Már az Edo-korban megkezdődik azonban a japán közeledés Ezocsihez. A 18. század végén európai elképzelések érkeznek az országba, amelyek megváltoztatják a külföld és a belföld fogalmát Japánban. Ennek következtében az őslakosok lakta területeket is sokkal inkább beföldhöz tartozónak kezdték tartani, mint ahogy korábban.¹⁴ 1868-tól a Meidzsi-restauráció teljesen átformálta Hokkaidót és az ajnuk helyzetét is.

2. 1868-1899: Az oktatás kezdetei a Meidzsi-kor első évtizedeiben

A Meidzsi-korban Japán egy saját oktatási rendszer kialakítására törekedett, amelyben az ajnuk sajátos helyzetbe kerültek. A próbálkozások az ajnuk iskoláztatására 1899-ig zajlanak, amikor törvénybe foglalják az oktatás kereteit, és rögzítik az asszimilációs politikát.¹⁵

A Meidzsi-restaurációval átalakult Japán politikai berendezkedése és közigazgatása. Az egész országban változások mentek végbe, ezek közül az egyik, hogy Ezocsit formálisan hozzacsatolták az országhoz, és Hokkaidó néven japán prefektúrává vált. Japán arra törekedett, hogy egy erős államot alakítson ki, amely felveszi a versenyt a nemzetközi környezettel. Ehhez az utat az egységben látta, mind politikailag, mind ideológiailag. Hokkaidó elcsatolása egy új természetes határ kialakításával az északi határ megerősítését is jelentette a fenyegető orosz terjeszkedéssel szemben.¹⁶ 1872-ben egy földtörvénnyel (*hokkaidó tocsi uri kasi kiszoku*)¹⁷

¹¹ Hanks 95.

¹² Shinoda 163.

¹³ Howell 111.

¹⁴ Yamashiro 151.

¹⁵ *Hokkaidó kjúdodzsín hogohó*. (A hokkaidói volt őslakosok védelmi törvénye – ford. a szerző).

¹⁶ Hanks 95.

¹⁷ Jap. 北海道土地売賃規則.

Hokkaidót *terra nullius*nak (*musu no csi*)¹⁸ nyilvánították. Majd 1877-ben egy újabb földtörvény (*hokkaidó csiken hakkó dzsórei*)¹⁹ alapján az ajnuk hagyományos területei a kormány tulajdonába kerültek.²⁰ Az ajnuk japán állampolgárokká váltak, a területen innentől a japánok kormányoztak.²¹ Hokkaidón számos új nyugati technológiát vezettek be, például tejipari vagy lazachalászati fejlesztéseket. Ezek az ország többi területének ellátását is segítették, ezt pedig igazolásként használták a sziget kolonizálására.²² Az ajnuknak összességében teljesen más életvitelt kellett folytatniuk, mint korábban, lehetőségeik korlátozottá váltak, ekkoriban leginkább földműveléssel foglalkoztak.

A faji hovatartozás (*race*) nyugati értelmezése 1869-ben került át Japánba, ezt Fukuzava Jukicsi *Szekai kunizukusi*²³ c. publikációjának megjelenéséhez szokás kötni. Ebben az időszakban Japánban is elkezdtek a nyugatihoz hasonló módon értelmezni a faji hovatartozás fogalmát. A 19. században Nyugaton egész Ázsiára alacsonyabb rendűként tekintettek, Japán azonban igyekezett ebből kitörni a Nyugat felé fordulása során, és kialakítani a japánság egyedi képét. Hangsúlyozta azt is, hogy magasabb rendű, mint Ázsia többi népe vagy akár az őslakos népek. Egyes kutatók mellett érvelnek, hogy szociál-darwinista elképzelések is jellemezték az országot.²⁴ Tekintheztek az ajnukra – akiket fajilag is különbözőnek gondoltak – úgy, mint akik a civilizációs lépcső más fokán állnak, mint a japánok. A szociál-darwinizmus alapot adhatott annak az igazolására, hogy a modernizálódó Japán magába foglalja és „civilizálja” az ajnukat. Innentől kezdve az ajnukat érintő politika teljesen megváltozott, és az asszimilációt tűzte ki célul, a civilizálás ideológiájával alátámasztva.²⁵

Az ajnuk beolvasztásának egyik alapvető eleme volt a japán közoktatás kialakításával párhuzamosan a népcsoport bevonása közoktatásba. 1871-ben létrehoztak egy oktatási minisztériumot, és elindult a közoktatás megvalósítása az országban.²⁶ 1872-ben a *Gakuszei*-ként ismert rendelettel megteremtették az egységes oktatási rendszert.²⁷ Ezen belül a nyelvoktatás szerepe az volt, hogy képezze az állampolgárokat a kötelességeik teljesítésére, de

¹⁸ Jap. 無主の地.

¹⁹ Jap. 北海道地券発行条例.

²⁰ Godefroy 2.

²¹ Hanks 97.

²² Cheung 2005, 172.

²³ Jap. 福澤 諭吉: 世界国尽.

²⁴ Yamashiro 148.

²⁵ Godefroy 3.

²⁶ Reischauer 111.

²⁷ Hansen 330.

egyben a jogaik gyakorlására is.²⁸ Az ajnu oktatására tett első kísérlet ebben az évben történt. A *kaitakusi*²⁹ oktatási célzattal elválasztott ajnu gyermekeket a szüleiktől, és ideiglenes fejlesztő iskolákba (*kaitakusi kari gakkó*)³⁰ küldték őket Tokióba. Yamada 27 ilyen ajnu diákot említ,³¹ Godefroy 35-öt,³² Hammine 36-ról számol be.³³ Hammine arról is tesz említést, hogy 15 ajnu diák Szapporóban kezdett tanulni ekkor. Emögött az az elképzelés húzódott, hogy az ajnu gyermekek a kultúrájuktól és közösségeiktől elkülönítve jobban fognak tudni asszimilálódni.³⁴ Olvasni és írni tanultak, emellett földművelésre tanították őket. Ez a kísérlet azonban kudarcba fulladt, így hazaküldték az ajnu diákokat. Japán iskolákban nem tanulhattak, csak néhány kivételes esetről tudunk, például 1873-ban az Otaru Város Rjótoku Általános Iskolájában (*Otaru siricu rjótoku sógakkó*)³⁵ kezdte el néhány ajnu diák a tanulmányait.³⁶

Miután az ajnu japán iskolákban való oktatására tett kísérlet nem járt sikerrel, az állam költségén külön iskolákat hoztak létre a számukra,³⁷ az úgynevezett *kjúdodzsín gakkó*³⁸. A Szapporo környékén található *Cuisikari*³⁹ faluban 1878-ban alapítottak oktatási létesítményeket, ahol ekkor 30 ajnu kezdte meg tanulmányait.⁴⁰ Ezekben az iskolákban a japán nyelv oktatása mellett egészségügyi nevelésben részesültek és földművelésre tanították őket. Ennek az oktatásnak a célja az volt, hogy felkészítse az ajnukat a földművelésre és a japán állampolgárokká nevelje őket.⁴¹

Az egységesen japán nyelvű oktatásnak ideológiai, politikai és praktikus okai voltak. Egyrészt egy erős állam felépítése megkövetelte az egységes nemzeti nyelv kialakítását, amely a közsféra nyelveként szolgál. Másrészt belátták, hogy az oktatás is nemzeti nyelven tud a leghatékonyabban zajlani. Az ajnu nyelvet pedig nem tartották megőrzendő értéknek, sőt, a beolvasztás eszközeként kívánták használni az ajnu nyelv felváltását japánra ezekben a

²⁸ Uo. 351.

²⁹ *Kaitakusi* (開拓使): Hokkaidói Fejlesztési Bizottság a Meidzsi-kor első évtizedeiben.

³⁰ Jap. 開拓使仮学校.

³¹ Yamada 2005, 209.

³² Godefroy 5.

³³ Hammine 11.

³⁴ Uo.

³⁵ Jap. 小樽市立量徳小学校.

³⁶ Godefroy 5.

³⁷ Uo.

³⁸ Jap. 旧土人学校.

³⁹ Jap. 対雁.

⁴⁰ Yamada 2005, 209.

⁴¹ Godefroy 5.

közösségekben.⁴² Politikai szempontból a nemzeti nyelv kijelölte az ország határait is, és Hokkaidót tekintve ez az elcsatolás legitimálását is szolgálta.⁴³ A Gakuszei kihirdetésekor még nem volt egyértelmű, hogy mi tekinthető nemzeti nyelvnek, ennek sztenderdjét az ezt követő három évtizedben a kor értelmiségei és tisztviselői alakították ki, azonban ebben az átmeneti időszakban is tanították az iskolákban.⁴⁴ Hokkaidóban pedig még összetettebb volt a helyzet, hiszen Japán különböző részeiről települtek be emberek, így ők is változatos nyelvjárásokat hoztak magukkal.⁴⁵

1891-ben megalapult a Hokkaidói Oktatási Egyesület (*Hokkaidó kjóiku kjókai*)⁴⁶ a *kjúdodzsín* iskolák felügyeletére,⁴⁷ és 1892-ben már 2574 ajnu diákot tartottak számon.⁴⁸ 1895-ben az iskoláskorú ajnu gyermekek beiskolázottságának aránya 17,4% volt, ez egy évtized alatt, 1907-re elérte a 84,2%-ot.⁴⁹ Bár ebben az időszakban az iskolába járó ajnu gyermekek aránya folyamatosan nőtt, megközelítve a beiskolázott japán gyermekek arányát, az oktatásuk minősége alulmaradt.⁵⁰ 1899-ig az ajnuk oktatása többé-kevésbé szabálytalanul folyt, és kudarcokat hozott magával.

3. 1899-1961: Asszimilációs törekvések és szegregált iskolák

1899-ben törvényileg szabályozták (*Hokkaidó kjúdodzsín hogohó*)⁵¹ az ajnukat érintő kérdéseket, ami egy évszázadra meghatározta az ajnuk helyzetét Japánban. Térítésmentes földeket jutott az ajnuknak, amelyeken gazdálkodhatnak, mindazonáltal ezek termelésre kevésbé alkalmas területek voltak.⁵² Ez a törvény számos már létező intézkedést és folyamatot hivatalossá tett. A japán nyelv átvétele például már folyamatban volt, többek között a japán nyelvű oktatás és közigazgatás következtében, és a legtöbb ajnu közösségben voltak olyanok, akik beszéltek japánul.⁵³ Innentől azonban törvényileg kötelezővé tették a japán nyelv használatát, és betiltották az ajnu nyelvet.⁵⁴ Ez a törvény az oktatásra is kitért,⁵⁵ de az 1901-ben

⁴² Hansen 331.

⁴³ Uo. 330.

⁴⁴ Uo. 331.

⁴⁵ Hansen 340.

⁴⁶ Jap. 北海道教育協会.

⁴⁷ Godefroy 5.

⁴⁸ Yamada 2005, 209.

⁴⁹ Hammine 12.

⁵⁰ Godefroy 5.

⁵¹ Jap. 北海道旧土人保護法.

⁵² *Hokkaidó kjúdodzsín hogohó*.

⁵³ Galambos 61.

⁵⁴ Hanks 97.

⁵⁵ Frey 103.

hozott törvény (*Kjúdodzsín dzsidó kjóiku kitei*)⁵⁶ adta meg a tulajdonképpeni törvényes kereteit az elkövetkező évtizedek ajnu oktatáspolitikájának, és tette hivatalossá az elkülönítést az ajnu és japán diákok iskolái között, beleértve azok tananyagát is.⁵⁷ Az előírt tantárgyak a következők voltak: erkölcstan, japán nyelv, számtan, testnevelés, a lányoknak emellett varrás, a fiúknak földművelés.⁵⁸ Törvénybe foglalták a szegregált iskolákban történő oktatást, és az előírások alapján 24 iskolát hoztak létre Hokkaidó-szerte.⁵⁹ Az ajnuk által nagyobb arányban lakott településeken külön iskolában oktatták az ajnu diákokat, a kisebb arányban ajnuk által lakottakon pedig japán iskolában, de külön osztályban.⁶⁰ Ezekben az intézményekben a diákoknak tilos volt ajnu nyelvet használniuk, ezzel is ösztönözték őket a japán nyelv elsajátítására és a beilleszkedésre a japán társadalomba.

A meghatározó törekvés továbbra is az ajnuk asszimilációja volt, amely fokozatosan haladt előre, ahogy az újabb generációk egyre inkább eltávolodtak a korábbi szokásoktól és az ajnu nyelvtől. Az 1899 és 1901-es törvények a *Genbun Iccsi mozgalom (genbun iccsi undó)*⁶¹ idején születtek, ami jól mutatja a kor egységre való törekvésének ideológiáját. Ahogyan a reform, úgy az ajnu gyermekek japán nyelvre és kultúrára való taníttatása is a nemzeti és kulturális egység megteremtését szolgálta, amely alapot ad egy erős nemzet felépítésre.⁶² A reformok részeként 1900-ban szabályozták és egységesítették a japán írást és a kiejtést. A nemzeti nyelv kialakításával párhuzamosan zajlott a közös nemzeti-kulturális identitás kialakítására való törekvés is, amelyet egyes kutatók kulturális nacionalizmusként (*cultural nationalism*) értékelnek.⁶³ A következő évtizedekben erősödött a nemzeti identitás, és a nemzeti nyelv ideológiája is. Ezzel együtt egyre nőtt az elvárás az ajnuk felé, hogy illeszkedjenek be kulturálisan, nyelvileg is a japán közegbe. A közép és késő Meidzsi-korban Japán nyelvjárásai mellett az ajnu nyelvet is vizsgálták azzal a céllal, hogy feltérképezzék a kapcsolatot a két nyelv között. Arra jutottak, hogy nincs közöttük rokonság, azonban a távoli múltban interakcióba kerülhettek egymással.⁶⁴ Összességében azonban elmondható, hogy a nyelvi különbségek

⁵⁶ Jap. 旧土人児童教育規程.

⁵⁷ Godefroy 5.

⁵⁸ *Kjúdodzsín dzsidó kjóiku kitei*. (Rendelkezés a volt őslakos gyermekek oktatásáról – ford. a szerző).

⁵⁹ Frey 103.

⁶⁰ Hammine 12.

⁶¹ Jap. 言文一致運動.

⁶² Hanks 101.

⁶³ Hansen 331.

⁶⁴ Uo. 335.

Hokkaidón sokkal kevesebb figyelmet kaptak, mint a birodalom terjeszkedésével elfoglalt népeké.⁶⁵

Emellett a kormány célja az etnikai kisebbségek iskoláztatásával az volt, hogy megszakítsa a 19. században kialakult jóléti rászorultságot, illetve, hogy teljesen beolvassza őket a többségi kultúrába. Az ajnuk ugyanis ezekben az években nehézségekkel küzdöttek, többnyire nem tudták magukat fenntartani a földművelésből, így állami támogatásokra volt szükségük. A kisebbségek oktatásától, így a munkavállalás és a kereset emelkedését és az anyagi jólét növekedését várták, ezáltal az állam terheinek csökkenését.⁶⁶ Ezen túl az állam újabb termelő állampolgárokkal is gyarapodhat. Az asszimilálás azért is fontos, mert a beolvadással megszűnnek a követelések is a további támogatásokért. A cél tehát az ajnu gyermekek identitásának formálása az iskolákon keresztül, a japán identitás és életmód felvétele, míg az őslakos identitás elhagyása. Egy generáció identitásának ilyenfajta átformálása jelentősen kihat a következő generációkra is.⁶⁷ Ellenben a kormány szempontjából az ajnu gyermekek kulturális nevelése előidézhette volna olyan elképzelések erősödését, amelyek szemben állnak az állami érdekekkel, például a hagyományos földek visszakövetelését.⁶⁸

A korabeli ajnuk életkörülményeiről különböző utazók és kutatók számoltak be. Barátosi-Balogh Benedek írásaiból kiderül, hogy az 1900-as években a japánok számára gyakran nevetség tárgyát jelentették az ajnuk, és megvetéssel beszéltek róluk. Feltűnő volt a különbség köztük: más ruhákat hordtak, más volt az arcberendezésük, az ajnuk több szőrzettel rendelkeztek, a férfiak például hosszú szakállt növesztettek. A nők gyakran tetoválást viseltek az ajkuk körül. Higiéniai szempontból sem azon standardok szerint éltek, mint a japánok.⁶⁹ Otthonaik is mások voltak: nem védtek annyira az időjárás viszontagságaitól. Főleg fát és könnyen beszerezhető, olcsó anyagokat használtak. Barátosi beszámol egyéb szokásokról és szertartásokról is, amelyeket ekkoriban még gyakoroltak az ajnuk, mint például az *ijomante* rítusról. Továbbá kiderül, hogy az ajnuk sok alkoholt és dohányterméket fogyasztottak, és olyan lakomákat rendeztek, amelyek során akár minden ételmüket felélték.⁷⁰ Barátosi szerint azonban a japán kormány megvédte az ajnukat, mivel földjeiket nem lehet eladni vagy jelzálogosítani,

⁶⁵ Uo. 332.

⁶⁶ Frey 102.

⁶⁷ Frey 103.

⁶⁸ Uo. 107.

⁶⁹ Galambos 61-62.

⁷⁰ Uo. 63-64.

illetve iskolákban is tanulhatnak. Ennek ellenére nem sok reményt fűz a népcsoport jövőjéhez.⁷¹ Megtapasztalva, hogy a mindennapi helyzetekben a japánok hogyan viszonyultak az ajnukhoz, és hogy az ajnuk milyen életvitelt folytatnak, megérthetjük, hogy miért tűnhetett számára a kormány magatartása védelmezőnek és megengedőnek Barátosi számára.

A következő években felülvizsgálták a korábbi oktatási rendeletet, tovább mélyítve a japán és az ajnu gyermekek oktatása közötti különbségeket.⁷² Majd 1916-tól az ajnuk tankötelezettségét 4 évben állapították meg, hétéves kortól.⁷³ A japánok ekkoriban hatéves képzésben tanultak, hatéves koruktól. Az ajnuk tananyaga is különböző volt, tantárgyaik elsősorban a „civilizálást” és a földművelés elsajátítását tűzték ki célul. A törvények szerint ekkor az ajnuk oktatásának nem lehetett része a történelem és a természettudományok.⁷⁴ Az iskolák az oktatáson kívül japán nemzeti ünnepek megülésének helyéül is szolgáltak, amelyeken az ajnuknak kötelezően részt kellett venniük.⁷⁵

Az 1920-as évek elejére a legtöbb ajnu gyermek már integrált iskolákba járt, de továbbra is diszkriminációt és izolációt tapasztaltak.⁷⁶ Ekkoriban az ajnu nyelv használata nagy mértékben csökkent,⁷⁷ jellemzően az idősebb generációk voltak azok, akik még beszélték az ajnu nyelvet.⁷⁸ Szinte minden ajnu jól értett japánul, a kivételek leginkább az idősebb generáció tagjaiból kerültek ki, akik még teljesen ajnu környezetben nőttek fel.⁷⁹

1922-ben megszűnt a fent említett képzési forma, 1937-től pedig egy törvénymódosítással teljesen felszámolták a *kjúdodzsín* iskolákat.⁸⁰ Ennek oka, hogy asszimiláció ekkorra már meglehetősen előrehaladt, és a kormány úgy ítélte meg, hogy az ajnuknak sikerült beolvadniuk a japán társadalomba.⁸¹ A japán nyelvű oktatás ekkor már fél évszázada folyt, és szinte teljes volt a beiskolázottság, 1927-re ennek aránya elérte a 99%-ot.⁸² Már több generáció is felnőtt a terület elcsatolása óta, és az ajnu közhangulat is a beilleszkedés pártján állt. Az ajnu aktivisták, akik ebből az oktatási rendszerből kerültek ki, szintén a

⁷¹ Uo. 67.

⁷² Hammine 13.

⁷³ *Kjúdodzsín kjóiku kitei*. (Rendelkezés a volt őslakosok oktatásáról – ford. a szerző).

⁷⁴ Hammine 12.

⁷⁵ Uo. 13.

⁷⁶ Frey 103.

⁷⁷ Hammine 13.

⁷⁸ Hanks 97.

⁷⁹ Yamada 2005, 209.

⁸⁰ Hammine 13.

⁸¹ Godefroy 7.

⁸² Godefroy 5.

beolvadást támogatták, mivel ezt látták az ajnu emberek jó körülményeinek megteremtéséhez szükségesnek. Támogatták például az ajnu gyermekek iskoláztatását, hogy ezáltal csökkenjen a kormánytól való anyagi függés, és jobb életkörülményeket teremthessenek maguknak az emberek.⁸³ A Hokkaidói Ajnu Egyesület (*Hokkaidó ainu kjó kai*)⁸⁴ is azzal a céllal alapult 1946-ban, hogy növelje a jólétet az ajnu körében és előmozdítsa az ajnu gyermekek iskoláztatását.⁸⁵ A társadalmi mobilitáshoz be kellett illeszkedni, ez pedig az oktatáson keresztül valósulhatott meg.

Nyomokban azonban fellelhető már ekkoriban is az ajnu identitás megőrzésére tett törekvés, ennek egyik példája Takahasi Makoto,⁸⁶ aki 1946-ban saját kutatóintézetet hozott létre és megjelentette az első ajnu újságot (*Ainu shinbun*)⁸⁷.⁸⁸ A beolvasztási törekvések összességében viszont tovább erősödtek a második világháború alatt, és az 50-es évekre a fiatal ajnu többsége alig ismerte nagyszülei nyelvét és kultúráját.⁸⁹ Az oktatás hozzájárult a tudatosság csökkenéséhez az ajnu jelenlétéről a társadalomban. A japán nyelv mellett japán nevekkal, vallási létesítményekkel és szokásokkal segítették az asszimilációt.⁹⁰ Új fordulatot az 1960-es évek hoztak.

4. 1961-1997: Az ajnu mozgalmak évtizedei, nyelviskolák és revitalizáló törekvések

A 60-as éveket a különböző országok őslakosainak mozgalmi jellegű helyi és nemzetközi szinten egyaránt. Ez hatott az ajnukra is, akik elkezdtek megkérdőjelezni a fennálló asszimiláló intézkedéseket.⁹¹ Ez a megmozdulásokkal teli időszak a Hokkaidói Ajnu Egyesület megújulásától 1997-ig, az új ajnu törvény (*Ainu bunka no sinkó narabi ni ainu no dentó nado ni kanszuru csisiki no fukjú ojobi kaihacu ni kanszuru hóricu*)⁹² beiktatásáig tartott.

Az ajnu nagy része ezekben az évtizedekben igyekezett elfedni származását, hogy elkerülje a hátrányos megkülönböztetést, amely emiatt érheti.⁹³ Egy kisebb része az ajnuknak

⁸³ Uo. 7.

⁸⁴ Jap. 北海道アイヌ協会.

⁸⁵ Yamada 2005, 210.

⁸⁶ Jap. 高橋 真.

⁸⁷ Jap. アイヌ新聞.

⁸⁸ Godefroy 8.

⁸⁹ Frey 103.

⁹⁰ Hammine 7.

⁹¹ Frey 103.

⁹² Jap. アイヌ文化の振興並びにアイヌの伝統等に関する知識の普及及び啓発に関する法律 (Törvény az ajnu kultúra fellendítéséről és a hagyományokkal kapcsolatos ismeretek terjesztéséről és megismertetéséről – ford. a szerző).

⁹³ Nakamura 2007, 344.

azonban nem a beolvadásban látta a népcsoport kitörési lehetőségeit, hanem éppen a függetlenedésben.⁹⁴ Ehhez egyrészt szükség volt új törvényekre és intézkedésekre, másrészt társadalmi nyitottságra a japánok részéről, harmadrészt pedig arra, hogy maguk az ajnu is újból sajátjuknak érezzék az őseik kultúráját, visszatérjenek korábbi gyakorlataikhoz és a nyelvükhöz.

Ezen időszak kezdőpontjának tekinthetjük a Hokkaidói Ajnu Egyesület névváltoztatását Hokkaidói Utari Egyesületre (*Hokkaidó Utari Kjókai*)⁹⁵ 1961-ben. Erre azért volt szükség, mert az ajnu szót akkoriban gyakran szitokszóként alkalmazták, felhasználva egybecsengését a japán *inu* (kutya) szóval.⁹⁶ A névváltoztatás mellett a szervezet aktívabb politikai magatartást kezdett folytatni, elhatárolódott az asszimilációs politikától és függetlenség kialakítására törekedett.⁹⁷ Korábbi célkitűzéseit, az ajnu anyagi helyzetének javítását és az oktatásuk támogatását megtartotta, de a szervezet új célokkal is bővült, ezek pedig az ajnu kultúra megőrzése és továbbadása.⁹⁸

Nem volt egyszerű azonban érvényesíteni a kezdeti törekvéseket. Ahogyan az ajnu javarészt maguk is igyekeztek beolvadni, eltitkolni ajnu származásukat, úgy a japán társadalomban sem volt tapasztalható a jelenlétük, és a közvélekedés szerint már nem léteztek külön népként. Az 1970-es években volt a legerősebb Japánban a homogén társadalomról alkotott elképzelés,⁹⁹ ezek az évek terheltek voltak a *nihondzsinnron*¹⁰⁰ különböző elméleteivel, amelyek nem engedték meg önálló népcsoportok elismerését a társadalomban. Az 1980-as években a japánok leginkább a turizmushoz társították az ajnukat, például egy 1980-ban készült felmérés szerint a tokiói egyetemisták 42,6%-a úgy gondolta, hogy az akkor élő ajnu leginkább a turizmusban dolgoznak. Ennek egyik oka, hogy jellemzően a turizmussal foglalkozó médiumokon keresztül találkoztak az ajnukkal.¹⁰¹ Összességében elmondható, hogy országos szinten az ajnuokról keveset lehetett hallani egészen az 1990-es évek közepéig.¹⁰²

Mivel a japán társadalom és politika nem nyitott teret számukra, az ajnu aktivisták külföldi kapcsolatokat kerestek más őslakos népcsoportokkal és szervezetekkel, például az

⁹⁴ Yamada 2001, 244.

⁹⁵ Jap. 北海道ウタリ協会.

⁹⁶ Hanks 98.

⁹⁷ Yamada 2005, 210.

⁹⁸ Yamada 2001, 243.

⁹⁹ Yamashiro 147.

¹⁰⁰ Jap. 日本人論.

¹⁰¹ Hiwasaki 402.

¹⁰² Hanks 99.

Egyesült Államokban és Kanadában, kicsivel később pedig már nemzetközi konferenciákon és fórumokon is részt vettek. Azonban a külföldről hozott mintát nem tudták érvényesíteni Japánban, ellenállásba ütköztek a hatalom részéről.¹⁰³

A növekvő gazdaságban új jóléti intézkedések születtek az ajnu számára, amelyek a továbbra is elterjedt probléma, a szegénység felszámolását célozták meg. Ez segítséget jelentett az ajnu családok számára, de egyben újra nőtt a rászorultság a támogatásokra. 1974-ben 12 milliárd jen támogatást nyújtottak különböző felhasználásra, köztük taníttatásra is. Ezek a támogatások a Hokkaidói Utari Egyesületen keresztül érkeztek, ami megnövelte a szervezet tagjainak a számát, de egyúttal erősödött a kötelezettség érzése is a kormány felé, ahonnan ezek az összegek érkeztek.¹⁰⁴

Ekkoriban emelkedik ki Kajano Sigeru¹⁰⁵ alakja, akit napjainkig a legismertebb és legnagyobb hatású ajnu aktivitaként tartunk számon. Élete végéig azon dolgozott, hogy az ajnu kultúra fennmaradjon, és átöröklődjön az újabb nemzedékeknek. Az 1970-es években ajnu nyelvórákat kezdett szervezni,¹⁰⁶ majd 1983-ban megalapította az első ajnu nyelviskolát, amelyet 1987-től a japán kormány és a hokkaidói prefektúrai kormányzat finanszírozott, támogatta Biratori város és adományok is érkeztek.¹⁰⁷ Később 13 további ajnu nyelviskola alapult Hokkaidóban,¹⁰⁸ amelyeket hivatalosan is támogattak, illetve több helyen alakultak nyelvtanfolyamok.¹⁰⁹ Ajnu nyelviskolák alapultak például Asikavában és Biratoriban 1987-ben, Kusiroban és Urakavában 1989-ben, és Szapporóban és Siraoiban 1990-ben. Ezek mind olyan városok, amelyek nagyobb arányú ajnu lakossággal rendelkeztek. Ezek az órák a közoktatáson kívül zajlottak, Kajano Sigeru pedig szeretne volna bevonni az ajnu nyelvet a közoktatásba és nevelésbe. Ennek érdekében ajnu óvodát akart létrehozni, ám tervét a minisztérium visszautasította, mert törvény szerint az ilyen intézményeknek japán nyelven kell működniük. Így egy kisebb könyvtárt alapított ajnu gyermekek számára, és ez szolgált a nyelvórái helyszínéül is.¹¹⁰

A Hokkaidói Utari Egyesület is alapított nyelviskolát 1987-ben, illetve további 12 nyelviskola alapult 1995-ben, ezeket a Hokkaidói Utari Egyesület fiókirodái működtették. Ezek

¹⁰³ Frey 108.

¹⁰⁴ Uo. 104.

¹⁰⁵ Jap. 萱野 茂.

¹⁰⁶ Frey. 108.

¹⁰⁷ Yamada 2005, 213.

¹⁰⁸ Hanks 98.

¹⁰⁹ Frey 108.

¹¹⁰ Yamada 2005, 213.

az iskolák általában 20-30 diákkal működtek, ajnuk és japánok is látogatták az órákat. A program egyéves volt, hetente vagy kéthetente tartottak órákat. Az ajnu nyelv mellett kulturális ismeretek átadására is törekedtek. Az iskolák emellett közösségteremtő szerepet is kaptak. Két év szerkesztés után 1994-ben egy ajnu nyelvkönyvet is kiadtak Akor Itak (*Akoro Itaku Ainugo Tekisuto 1*)¹¹¹ címmel.¹¹² Emellett különböző településeken kisebb kezdeményezések alakultak, például ajnu nyelvórákat is tartottak.¹¹³

Összességében elmondható, hogy 1980-as évektől egyre több a törekvés az ajnuk részéről a nyelvük revitalizálására, az oktatási anyagok fejlesztésére és nyelvórák létrehozására kulturális központokban és egyetemeken is.¹¹⁴ Ezt egyrészt kapcsolatba hozzák az őslakos szervezetek növekvő aktivitásával nemzetközi szinten, és a tőlük tanult mintákkal, amelyek építették az ajnuk etnikai tudatosságát,¹¹⁵ másrészt ellenállásként értelmezik a közvélekedéssel, és a provokatív hangú kijelentésekkel szemben. Egy ilyen példa, hogy az akkori miniszterelnök, Nakaszone Jaszuhio¹¹⁶ 1986-ban megjegyezte, hogy a kisebbségek hiánya lehet az oka a magas intelligenciának Japánban. Ugyanebben az évben Churchill így nyilatkozott: „A Gazdasági és Fejlesztési Együttműködési Szervezet (OECD) szinte minden tagállamának oktatáspolitikájában központba került a nyelvi és a kulturális kisebbségek kérdése, egyetlen kivétellel, ez pedig Japán.”¹¹⁷ Az ekkoriban létrehozott nyelviskolákat (*ainugo kjósicu*)¹¹⁸ egyes kutatók válaszreakcióként értelmezik ezeknek a külföldi és belföldi viszonyoknak a tükrében.¹¹⁹

Az 1899-es törvény az asszimilálódást szolgálta, és számos pontjával nem voltak elégedettek az ajnu aktivisták. Olyan törvényt szerettek volna, amely elismeri az ajnu népcsoportot őslakos etnikumként, és ehhez méltó jogokat biztosít a számukra. 1984-ben a Hokkaidói Utari Egyesület tervezetet adott be egy új ajnu törvény beiktatására. Ehhez több különböző ország szabályozásából vették a mintát, többek között az oktatásügy kérdésében is, amely esetében más országok őslakosai sokkal nagyobb önrendelkezéssel bírtak. Más helyeken

¹¹¹ Jap. アコロイタクアイヌ語テキスト 1.

¹¹² Yamada 2005, 213.

¹¹³ Yamada 2001, 245.

¹¹⁴ Hammine 14.

¹¹⁵ Frey 108.

¹¹⁶ Jap. 中曾根 康弘.

¹¹⁷ Hammine 2. eredeti idézet: „linguistic and cultural minorities have emerged as a central concern for educational policy in almost all the Organisation for Economic Cooperation and Development OECD countries with the sole exception of Japan.”.

¹¹⁸ Jap. アイヌ語教室

¹¹⁹ Hanks 98.

például kulturálisan releváns oktatást (*culturally relevant education*) vezettek be, amelynek része az anyanyelvű oktatás vagy kurzusok, a kulturális ismeretek átadása tantermi keretek között, az igazgatás és a döntéshozatal pedig az adott népcsoporthoz tartozó, hozzáértő személyek kezében van.¹²⁰ Természetesen ennek a típusú oktatásnak is megvannak a hátrányai, mint az oktatás gyenge minősége, a bizonyítvány alacsony piaci értéke, a kisebbségen belül a különböző dialektusok különbsége stb. Ezekkel az ajnuk is találkoztak külföldi látogatásaik során, így bár a tervezet eredetileg tartalmazott az etnikai oktatásra vonatkozó részt is,¹²¹ végül a tervezetükben nem ragaszkodtak a kulturálisan releváns oktatáshoz. A külföldi negatív példák mellett országon belül ellenállásba ütköztek ezzel kapcsolatban, így a létrehozás és a fenntartás költségeit sem tudták volna megteremteni támogatás nélkül.

A tervezet kiindulópontjául szolgált a tárgyalásoknak, amelyek majd végül a 1997-es törvényhez vezettek. Nagyban hozzájárult még az új törvény bevezetéséhez az, hogy 1993-ban egy nemzetközi konferenciát rendeztek Nibutaniban (*Nibutani Fórumu*)¹²², és az is, hogy Kajano Sigerut 1994-ben országgyűlési képviselővé választották. Ide sorolható továbbá, hogy 1992-ben a Hokkaidói Utari Egyesület vezetőjét, Nomura Giicsit¹²³ felkérték, hogy tartson beszédet az ajnuk helyzetéről egy ENSZ nemzetközi találkozón.¹²⁴ Ezekben az években zajlott a Nibutani gát pere is, amelyet azért indított el Kajano Sigeru és Kaizava Koicsi, mert a kormány ajnu földeket vett el és kezdett ott a gátépítésbe. Végül a gát felépült, de nagy eredménynek tekinthető, hogy a bíróság elismerte az ajnukat őslakosokként, akiket eszerint jogok illetnek meg.¹²⁵ Az 1997-es törvény ratifikálása előtt nem sokkal illegális cselekedetnek minősítették az ajnu földek elkobzását 1889-ben.

5. 1997-2008: Az oktatás támogatása és elmaradó eredmények

1997-ben új ajnu törvény született: *Törvény az ajnu kultúra támogatásáról és az ajnu hagyomány ismereteinek terjesztéséről*.¹²⁶ A Meidzsi-restauráció óta tartó, több mint egy évszázados asszimilációs politikát felváltotta az ajnu kultúra elismerésére és támogatására

¹²⁰ Frey 108.

¹²¹ Maruyama 2013, 79.

¹²² Jap. 二風谷フォーラム.

¹²³ Jap. 野村 義一.

¹²⁴ Cheung 2012, 3.

¹²⁵ Frey 109.

¹²⁶ *Ainu bunka no sinkó narabi ni ainu no dentó nado ni kanszuru csisiki no fukjú ojobi kaihacu ni kanszuru hóricu.*

alapuló törvény.¹²⁷ 2019-ig, a legújabb törvény beiktatásáig eltelt két évtized számos változást hozott az ajnu politikába.

A 1997-es törvény alapvetően az ismeretterjesztést tűzte ki célul, az ajnukat érő diszkriminációt az egyének oktatásával kívánja csökkenteni. Támogatásai is erre irányulnak, például az ajnu kultúrát népszerűsítő PR tevékenységek és üzletek segítségével.¹²⁸ Mellőzi azonban a társadalmi léptékű és rendszerszintű problémák kezelését.¹²⁹ Habár a bíróság elismerte őslakosként az ajnukat a *Nibutani per* során, a 1997-es törvény nem így hivatkozik rájuk.¹³⁰

Az 1997-es törvény beiktatásával együtt létrehoztak egy testületet is: *Alapítvány az ajnu kultúra kutatásáért és népszerűsítéséért (Kóeki zaidan hódzsín ainu minzoku bunka dantai)*¹³¹, amely anyagi támogatással segítette az ajnu kultúrát. Ennek előre meghatározott négy célja a következő volt: az ajnukutatás népszerűsítése, az ajnu nyelv felélesztése, az ajnu kultúra felélesztése és ismeretterjesztés az ajnu hagyományokról.¹³² Az alapítvány azonban konfliktusok forrásává vált. Egyes ajnuk hasznosítani tudták az innen érkező támogatásokat, míg mások kritikusan álltak a hagyományos kultúra túlzott előtérbe helyezéséhez, és ahhoz, hogy japán bürokraták mérlegelték, hogy mi tartozik ebbe a körbe. Egyfelől az, hogy a támogatás anyagi, bizonyos teret hagy az ajnuknak arra, hogy ők hozzanak döntések arról, hogy hogyan használják fel azt a kultúrájuk és az emberek segítésére. Viszont nagyobb léptékű, rendszerszintű változtatásra és közösségi szinten felmerő problémák kezelésére nem volt alkalmas ez a támogatási forma. Az ajnuoktatás reformjára, egy új oktatási modell létrehozására kevés volt a forrás, és a felelősség is az ajnu közösségeket terhelte volna. Az anyagi módon történő támogatás ilyenformán kézenfekvő az állam számára, éppen ezek miatt. Az ajnuk oktatása így asszimiláló színezetű maradt. Korábban a homogén, egységes társadalomba vetett bizalom alapján, majd pedig az alapján, hogy minden japán állampolgárt egyenlő jogok és kötelezettségek terhelik.¹³³

Az 1997-es törvény beiktatásával az ajnu mozgalmak ereje megcsappant. Egyfelől a legfőbb cél, az 1889-es törvény felülírása megtörtént, másfelől azonban nem olyan formában,

¹²⁷ Hanks 105.

¹²⁸ *Ainu bunka no sinkó narabi ni ainu no dentó nado ni kanszuru csisiki no fukjú ojobi kaihacu ni kanszuru hóricu.*

¹²⁹ Frey 105.

¹³⁰ Uo. 109.

¹³¹ Jap. 公益財団法人 アイヌ民族文化財団.

¹³² Hanks 99.

¹³³ Frey 106.

ahogyan azt az ajnu szeretnék volna. A kormánynak sikerült az a látszatot keltenie, hogy sokat tesz az ajnukért a kultúra népszerűsítésével, így további nagyszabású követeléseknek nem lett volna ereje. Tény azonban, hogy az új rendelkezésekkel együtt is, számos, főként szociális probléma megoldatlan maradt. Az új törvény beiktatása után viszont nagyobb változásra a közeljövőben nem volt kilátás. Az 1990-es évek végétől kezdődő időszakot ajnu egyének pereit jellemezték, nem pedig nagyobb közösségi összefogások. Ezek a perek javarészt olyan esetekből adódtak, amelyekben ajnu kulturális örökségnek tekinthető tárgyakat vagy földeket vettek el ajnuktól vagy használták olyan célokra, amellyel ők nem értettek egyet.¹³⁴

Az elmúlt évtizedek intézkedéseinek mindig része volt valamilyen formában az oktatás, például a tanulmányi színvonal növelését segítő lépések, és a gyermekek oktatási díjainak csökkentése. Ennek ellenére folyamatosan fennálltak a különbségek a japánok és az ajnu tanulmányi eredményei és végzettsége között. A beiskolázottság terén viszont javulás mutatkozott, ennek aránya emelkedett ezekben az években. A 2000-es évek elejére több, mint kétszeresére nőtt a középiskolába járó ajnu diákok aránya a 70-es évekhez képest, így már csak néhány százalékkal maradt el a japán diákokhoz képest. A középiskola után viszont nőnek a különbségek. Míg az azonos községekben élő japán fiatalok kevesebb mint egyötöde lépett ki a munkaerőpiacra, az ajnu fiatalok fele. Ez azt jelenti, hogy a japánok általánosságban magasabb iskolai végzettséget szereznek, és jobb esélyekkel indulnak a munkaerőpiacon. Frey szerint ez a jelenség annak a vetülete lehet, hogy ennek a generációnak a szülei is alacsonyabb arányban jártak iskolába a japánokhoz képest.¹³⁵ Illetve kapcsolatba hozza azt az alacsonyabb jövedelemmel az ajnu családokban, amit a kormány anyagi támogatásokkal igyekezett ellensúlyozni. A középiskolások ösztöndíjban részesülhettek, az egyetemistákat pedig kamatmentes kölcsönökkel támogatták. Ezzel hozzáférést biztosítottak a japán oktatási intézményekhez, viszont nem történtek lépések egy esetlegesen ettől eltérő, például „kulturális szempontból releváns” oktatás kialakítására.¹³⁶

Egy japán kormány által végzett 2004-es felmérés szerint a társadalmi különbségek és a hátrányos megkülönböztetés az egyének ismereteinek hiányosságából és a diszkriminatív viselkedésből ered. Tehát az egyéni hozzáállás, és nem a politikai intézkedések és a történelem társadalomformáló erejére vezethetőek vissza. Ez az eddigi intézkedések irányát igazolta, tehát hogy a japán társadalom egyéneivel kell megismertetni az ajnu kultúrát, ezáltal nőni fog az

¹³⁴ Maruyama 2019, 195.

¹³⁵ Frey 104.

¹³⁶ Frey 105.

elfogadás és alábbhagy a diszkrimináció, így pedig az ajnuk nehézségei is csökkenni fognak. Ebből látható, hogy az elsődleges szempont a társadalmi súrlódások csökkentése volt. Az pedig háttérbe szorult, hogy maguk az ajnuk mennyire ismerik a kultúrájukat, milyen véleménnyel vannak róla, szeretnének-e valamilyen formában ezzel releváns oktatást. A hátrányos megkülönböztetés az iskolákban továbbra is probléma maradt, azonban a hivatalos felmérések alapján ez csökkenő tendenciát mutat. Ezzel ellentétben a munkahelyeken növekszik.¹³⁷

Az ajnu családok számára továbbra is gyakran problémát jelentett, hogy nem tudták állni gyermekeik taníttatásának költségeit, amely ahhoz vezetett, hogy gyermekeik sem tudtak magasabb szocio-ökonómiai szintre lépni, hasonló munkakörökben helyezkedtek el és hasonló életkörülmények között éltek. Egy 2004-2005-ben folytatott kutatás szerint az ajnu nők közel harmadának nehézséget okoz japánul írni és olvasni. Emiatt csak olyan helyen tudnak elhelyezkedni, ahol ez nem jelent problémát, ami gyakran nem ad biztos megélhetést az alacsony fizetés és a stabilitás hiánya miatt.¹³⁸ 2008-ban a Hokkaidó Egyetem Ajnu és Őslakos Kutatóközpontja¹³⁹ és az Hokkaidói Ajnu Egyesület felmérést készített 2903 ajnu háztartás bevonásával. Eszerint kevesebb, mint 70%-uk végzett középiskolát, és 20%-uk folytatta tanulmányait a felsőoktatásban. Magas azok aránya is, akik kihullanak az egyetemről, és nem diplomáznak le.¹⁴⁰ Egy szintén 2008-as felmérés arról számol be, hogy fele annyi 30 év alatti ajnu megy egyetemre, mint Japán. Ugyanebben a kutatásban az ajnuk a három legfontosabb intézkedés egyikeként jelölték meg a foglalkoztatás fejlesztését.¹⁴¹

6. 2008-tól napjainkig: Kompromisszumok és új oktatási formák keresése

2008-ban az ajnukat elismerték Japán északi területeinek őslakos népcsoportjaként, amely hatalmas előrelépést jelentett a számukra. Az oktatás terén azonban nem történtek nagyobb változások, annak ellenére, hogy ez az egyik legfontosabb terület, amelyben az ajnuk javulást szeretnének.

Ahhoz, hogy 2008-ban elismerjék az ajnukat őslakosokként, fontos lépés volt az 1997-es törvény beiktatása és az azzal járó új politika, illetve a *Nibitani gát* perének bírósági ítélete is, azonban van néhány további tényező, amely szorosan kapcsolódik az elismeréshez. Az egyik az UNDRIP (*United Nations Declaration of the Rights of Indigenous Peoples*), azaz *Az Egyesült*

¹³⁷ Uo.

¹³⁸ Tahara 153.

¹³⁹ *Hokkaidó daigaku ainu szendzsúmin kenkjú szentá.* (A Hokkaidó Egyetem Ajnu és Őslakos Kutatóközpontja – ford. a szerző).

¹⁴⁰ Htun 4.

¹⁴¹ Godefroy 12.

Nemzetek Szervezetének nyilatkozata az őslakosok jogairól elfogadása 2007. szeptemberében, amelyet Az Egyesült Nemzetek Szervezete 62. Közgyűlése fogadott el.¹⁴² Ezt a japán kormány is támogatta, a nyilatkozat azonban önmagában nem kötelezte Japánt arra, hogy elismerjen bármilyen etnikai kisebbséget őslakosként. Egy másik, az eseménnyel gyakran összefüggésbe hozott tényező a közelgő G8 csúcstalálkozó Hokkaidóban, illetve az Őslakosok Találkozója az Ajnu Mosirban (*Indigenous Peoples Summit in Ainu Mosir*) 2008. júliusában. Az IPS ezt követően kiadta az Felhívás a Japán kormányhoz (*An Appeal to the Japanese Government*) és a Nibutani Nyilatkozatot (*Nibutani Declaration*). Az előbbi arra szólítja a kormányt, hogy támogassa jobban az ajnuk oktatását, ennek elősegítésére fogadják el az ajnut hivatalos nyelvként Japánban, és tegyék elérhetővé a közoktatásban, illetve készítsenek történelemkönyveket az ajnuk szemszögéből is.¹⁴³ Ez azonban azóta sem valósult meg.

2008. június 6-án az országgyűlés mindkét háza elfogadta azt a határozat-tervezetet (*Ainu minzoku o szendzsúmin to szuru koto o motomeru kecugian*)¹⁴⁴, amelyben elismerte az ajnukat japán északi területeinek őslakos népcsoportjaként. Hanks szerint ez azonban továbbra sem kötelezi a kormányt őslakos jogok biztosításra az ajnuknak.¹⁴⁵ Ekkor létrehoztak egy szakértői testületet (*Ainu szeiszaku no arikata ni kanszuru júsikisa kondankai*)¹⁴⁶ a különböző intézkedések koordinálására. Hét japán és egy ajnu tagból állt, aki pedig nem volt más, mint a Hokkaidói Utari Egyesület akkori elnöke. Ez az arány az ajnu és a japán tagok között később fele-felére emelkedett.¹⁴⁷ 2009-ben a sikereknek köszönhetően a Hokkaidói Utari Egyesület nevét is visszaváltották az eredeti Hokkaidói Ajnu Egyesületre.¹⁴⁸ Elmondható, hogy a 2008-as esemény nagy eredmény, mindazonáltal az ajnuk támogatásának gyakorlati megvalósulása során az ajnuk maguk kevés szerepet kaptak.¹⁴⁹

Továbbra is szinte csak a közoktatáson kívül volt lehetőség ajnu nyelvet és kultúrát tanulni. Erre egy kivétel a Hokkaidói Kusiro Meiki Középiskola (*Hokkaidó Kusiro Meiki Kótógakkó*)¹⁵⁰, amely elsőként vezetett be 2009-ben szabadon választható tárgyként egy ajnu kultúráról szóló órát. A Szapporo Egyetem (*Szapporo daigaku*) 2009-ben indította el az

¹⁴² Nakamura 2013, 27.

¹⁴³ Hanks 100.

¹⁴⁴ Jap. アイヌ民族を先住民族とすることを求める決議案.

¹⁴⁵ Hanks 100.

¹⁴⁶ Jap. アイヌ政策のあり方に関する有識者懇談会.

¹⁴⁷ Frey 110.

¹⁴⁸ Hanks 98.

¹⁴⁹ Frey 109.

¹⁵⁰ Jap. 北海道釧路明輝高等学校.

Ureshipa projektet, amely az ajnu diákokat támogatja, például ösztöndíjjal a nyelvük és kultúrájuk megismerésére, illetve különböző kulturális programokkal. 2011-ben Kajano Siro, Kajano Sigeru fia megalapította az Ajnu Nép Pártját (*Ainu Minzoku Tó*)¹⁵¹ 2011-ben, amelynek egyik fontos szakpolitikai javaslata volt etnikai iskolák létrehozása az ajnuk számára, óvodától egészen egyetemi szintig.¹⁵²

Az 2010-es évek végén a japán történelem tankönyvekben módosítottak ajnukra vonatkozó részeket. Az egyik ilyen, hogy eddig az szerepelt, hogy a japán kormány elvette az ajnuk földjeit, a módosítás után pedig, hogy földeket adott számukra. Továbbá az 1899-es törvényt is jó színben tünteti fel, amelyet számos ajnu diszkriminatív törvénynek tart. Ezek miatt kritikák érték a változtatást, hogy a tankönyvek nem a valóságnak megfelelően adják tovább a történelmet a fiataloknak.¹⁵³

2013-ban Japánt választották a 2020-as Olimpia helyszínéül. Ezután nem sokkal bejelentésre került, hogy 2020-ig nemzeti múzeumot építenek az ajnuk számára. Hasonlóak voltak a körülmények, mint 2008-ban, amikor hivatalosan elismerték az ajnukat őslakosokként, hiszen akkor is nemzetközi események előtt tették – ami egyben nagy nemzetközi figyelmet is jelentett. Tehát nagyobb hírértéket kapott az esemény, és hangsúlyosabbá vált a kormány támogató hozzáállása. Az ajnukat érintő intézkedések nem hosszútávú változásokat céloztak meg, az aktuálisan felmerő problémákat igyekeztek kiküszöbölni.¹⁵⁴

A 2010-es évek végén indult el egy újabb mozgalmi hullám, új szerveződések jöttek létre. A Hokkaidói Ajnu Egyesület volt korábban az egyetlen meghatározó szervezet, amely azonban hosszú történelméből, és a kormánnyal való komplex viszonyából adódóan visszatetszést keltett az ajnuk egy részében.¹⁵⁵ Azok az ajnuk, akik szerettek volna aktívan részt venni az érdekérvényesítésben, illetve a kultúra megőrzésében és közösség teremtésében, elkezdtek saját szervezeteket létrehozni. Gyakran valamilyen specifikus célcsoporttal alakultak, például ajnu nők vagy fiatalok számára. A Hokkaidói Ajnu Egyesület minden hokkaidói ajnu minden jelentősebb kérdésével egyszerre kellett foglalkozzon, illetve kötöttebb volt a kormányhoz és a korábbi nyilatkozataihoz. Ezek a friss szerveződések azonban kisebb fókuszúak voltak, így jobban elmélyülhettek az adott témában, és kevesebb kötöttséggel kellett

¹⁵¹ Jap. アイヌ民族党.

¹⁵² Frey 110.

¹⁵³ Shinoda 167.

¹⁵⁴ Maruyama 2019, 194.

¹⁵⁵ Cesar 9.

számoljanak. Mindazonáltal gyakran kevesebb forrás állt rendelkezésükre. Jellemző volt, hogy közelebbi kapcsolatot igyekeztek kialakítani nemzetközi szervezetekkel és más őslakos népcsoportot képviselő szervezetekkel.¹⁵⁶

Az Hokkaidói Ajnu Egyesület 2016-ban felvette a kapcsolatot az akkori kabinetfőtitkárral, Szuga Josihidével¹⁵⁷, hogy újabb intézkedésekkel segítségét az ajnuk megélhetését és oktatását. Ezek után a kabinetfőtitkár bejelentette, hogy tárgyalni fognak ezekről a kérdésekről.¹⁵⁸ 2019-ben pedig újabb ajnu törvényt hoztak, ami biztosítani kívánja az ajnu kultúra népszerűsítését és az emberek támogatását.¹⁵⁹

Jelenleg nincsenek etnikai iskolák az ajnuk számára, a japánokkal azonos képzésben vesznek részt.¹⁶⁰ Az ajnu és a japán gyermekeket azonos standardok szerint oktatják és értékelik.¹⁶¹ Ennek ellenére az ajnu diákok továbbra is jelentéseket tesznek az őket érő diszkriminációról az iskolákban. Illetve a magasabb arányú szegénység az ajnu családoknál nehezíti ma is a hozzáférést a középiskolai és a felsőfokú oktatáshoz. Az őslakosok jogaiért folytatott mozgalmak segíthetnek új lehetőségeket teremteni kulturálisan releváns iskolák létrehozására Japánban, de a hivatalos szervek nem támogatják ennek lehetőségét. Az ajnukban belső feszültséget okoz, hogy elismertessék egyedi státuszukat, és mindeközben egyenlő módon hozzáférhessenek a közoktatás minden szintjéhez.¹⁶²

Hanks felhívja a figyelmet az angol nyelv egyedi szerepére a japán oktatási rendszerben, és összefüggésbe hozza az ajnu nyelv hiányával. A japán oktatási rendszer egyszerre hangsúlyozza az angol nyelv fontosságát, mindeközben igyekszik az azzal érkező kulturális hatást visszaszorítani és a japán identitást előtérbe helyezni. Ez annak a példája, hogy a kívülről érkező jelenségek egyszerre nyújtanak lehetőséget és jelentenek fenyegetést is. Illetve ebből az is megmutatkozik, hogy a japán nyelv a japán öntudat fontos eleme. Az ajnu nyelv szintúgy kívül esik a japán identitáson, nem pedig építőelemként szolgál. Az angol nyelven kívül, amelynek ismerete kétségkívül fontossá vált nemzetközileg, a többi idegen nyelvnek nagyon kevés szerep jut az oktatásban.¹⁶³

¹⁵⁶ Maruyama 2019, 195.

¹⁵⁷ Jap. 菅 義偉.

¹⁵⁸ Maruyama 2019, 197.

¹⁵⁹ アイヌの人々の誇りが尊重される社会を実現するための施策の推進に関する法律 (Törvény az ajnu emberek büszkeségét elismerő társadalmat előmozdító intézkedésekről – ford. a szerző).

¹⁶⁰ Frey 101.

¹⁶¹ Hanks 94.

¹⁶² Frey 101.

¹⁶³ Hanks 92.

Ha viszonyítási alapot keresünk az ajnuk oktatásának kérdésében, elsőre látszólag az okinavaiai helyzete áll a legközelebb az ajnukéhoz, de az ő esetükben az identitásukhoz való hozzáállást és a kapcsolatukat a japán kultúrával jelentősen befolyásolta a második világháború utáni amerikai megszállás. Míg ekkor az okinavaiaiak általánosságban inkább a japánokhoz igyekeztek közeledni, az ajnuk keresték a kapcsolatot az USA-val a potenciális függetlenség reményében, de ez eredménytelenül zárult, mert nem állt a nyugati állam érdekében. Frey amellet érvel, hogy Japánon belül a zainicsi koreaiakkal érdemes összevetni az ajnuk helyzetét, ők több összehasonlítási alappal rendelkeznek, és az ő eredményeik az oktatásban példát nyújthatnak az ajnuk számára is.¹⁶⁴

Továbbra sincs olyan rendelkezés, amely a közoktatásban explicit módon engedélyezné az ajnu nyelv használatát,¹⁶⁵ illetve kulturális ismeretek bevonását a közoktatásba.¹⁶⁶ Jelenleg szinte egyáltalán nem valósul meg ajnu nyelvoktatás a közoktatásban, csak ezen kívül van lehetőség tanulni azt.¹⁶⁷ Ezeket jellemzően kulturális központokban szervezik, illetve a Hokkaidói Ajnu Egyesület kitelepülésein van lehetőség nyelvet tanulni. Elérhetőek ajnu nyelvórák egyes egyetemeken, és vannak podcastek is.¹⁶⁸ Ezek kívül esnek a közoktatáson, tehát a kötelező tanulmányokon felül, külön befektetést igényel.¹⁶⁹

Ez az egyik oka annak, hogy alacsony a részvétel, továbbá gyakorlati szempontból nincs helye az ajnu nyelvnek a közoktatásban. Munkavállaláskor nem jelent előnyt az elhelyezkedésben, mivel az ajnut nyelvet ilyen körülmények között nem használják.¹⁷⁰ A nyelv hasznosításának a hiányán túl befolyásoló tényező lehet még a diszkrimináció is, hiszen számos ajnu ma sem szeretné felvállalni származását. Tanárokból is hiány van, akik gyakran szinte ingyen vállalták az óraadást, ezért több helyen megszűnt a képzés. Egyik kivételes példa, ahol tartanak ajnu nyelvórát az Biratori Város Nibutani Általános Iskolája (*Biratori csóricu Nibutani sógakkó*)¹⁷¹, 2017-ben tíz alkalommal volt nyelvóra egy évben, és a diákok minden évfolyamból együtt vettek részt.¹⁷² Illetve néhány középiskolában is van rá lehetőség, de csak bizonyos

¹⁶⁴ Frey 107.

¹⁶⁵ Hanks 93.

¹⁶⁶ Hammine 6.

¹⁶⁷ Hanks 101.

¹⁶⁸ Godefroy 13.

¹⁶⁹ Hanks 98.

¹⁷⁰ Uo. 95.

¹⁷¹ Jap. 平取町立二風谷小学校.

¹⁷² *Biratori csóricu Nibutani sógakkó*.

megkötésekkel, például csak olyan diákok vehetnek részt, akiknek nem megy a tanulmányi eredményeik rovására.¹⁷³

A kortárs ajnu mozgalmak célja az ajnu identitás pozitívrá fordítása.¹⁷⁴ A japán tömegkommunikációnak és az oktatási rendszernek nem része az ajnu kultúra.¹⁷⁵ Az ajnuk megosztottak azzal kapcsolatban, hogy követeljenek-e őslakos jogokat, szeretnék-e az ajnu nyelvet a közoktatás részévé tenni.¹⁷⁶

¹⁷³ Hammine 14.

¹⁷⁴ Yamada 2005, 207.

¹⁷⁵ Nakamura 2007, 360.

¹⁷⁶ Hanks 106.

III. Konklúzió

Az ajnuk oktatásának történetét áttekintve látható, hogy az oktatás kulcsszerepet töltött és tölt be ma is az ajnu népcsoport életében, a társadalomban elfoglalt helyét tekintve. Az Edo-korban az ajnuk és a japánok viszonya ellenséges volt, a *Macumae* klán az ajnuk elnyomásán keresztül szerzett hatalmat. Japánban még nem alakult ki modern értelemben vett oktatási rendszer, és az ajnukhoz fűződő viszonyukból következően nem is törekedtek rá, hogy oktassák őket, sőt, inkább igyekeztek elhatárolni őket a felsőbbrendűnek tartott japán kultúrától. Az ajnuk társadalmi szerveződésének nem volt része iskolák szervezése, kultúrájukat és életvitelüket örökítették tovább generációról generációra. Látható, hogy a Meidzsi-restauráció előtt az ajnuknak nem volt sem saját, sem kívülről érkező oktatási rendszerük.

A Meidzsi-korban az ajnuk életvitele teljesen megváltozott, kis közösségekben élő népcsoportból a modernizálódó állam részévé kellett válniuk. A japán vezetés az ajnuk szerepét a földművelésben látta, ezért az oktatás elsősorban arra irányult, hogy alkalmas földművesekké tegye őket Hokkaidó területén. Emellett japánokká akarta őket formálni, akik termelő állampolgárokká válnak, erősítik Hokkaidó Japánhoz tartozását és összességében az állam egységét. Miután az arra tett kísérlet, hogy japán iskolákban taníttassák őket, kudarcba fulladt, szegregált módon képezték őket. Ezekben az iskolákban volt lehetőség arra, hogy az ajnuk oktatását a fent említett két szempont alapján alakítsák ki: földművelésre képezzék ki őket, illetve japán nyelvet és szokásokat tanítsanak nekik. Ennek az oktatásnak „civilizáló” színezete volt. Azt, hogy a japánok rendelkeztek az ajnuk felett, beleértve az iskoláztatást is, azzal indokolták, hogy szeretnék az ajnukat is beilleszteni a társadalom működésébe azzal, hogy elhagyják barbár szokásaikat és felveszik a japán kultúrát.

A 20. század első felében törvényekkel szabályozták az ajnuk oktatását, a korábbi évtizedek tapasztalatai alapján igyekeztek egy megfelelő oktatási formát kialakítani. 1937-ig szegregáltan tanultak, négyéves képzésben. Úgy tartották, az ajnuknak nincs szükségük rá, hogy olyan műveltséget és képzettséget szerezzenek, mint a japánok, a legfontosabb az identitásuk átformálása japánná, és hogy egyszerűbb munkára alkalmasabbá váljanak. Ezen a ponton szeretném felhívni a figyelmet ennek az oktatási formának a problémáira. Az eddigiekből látható módon, a japánok törekvései arra irányultak, hogy az ajnukat, mint népcsoportot felszámolják, és japánokká tegyék őket. Ennek ellenére hosszú évtizedekig szegregált módon, eltérő standardok szerint oktatták őket. Ezzel tovább mélyítették a japán társadalomban az ajnuk másságáról és alsóbbrendűségéről kialakított képzetet, amelynek nyomai még ma is megvannak a japán társadalomban. Azt könnyű belátni, hogy az ajnu

gyermeket nem lehetett egyik pillanatról a másikra a japán gyermekekével azonos követelmények elé állítani, ezért szükséges volt valamennyiben külön kezelni az ajnuoktatását a japánokétól. Ha azonban Japán valóban egyenjogú japán állampolgárokat szeretett volna formálni az ajnu gyermekekből, akkor nem rövidebb ciklusú és csak praktikus ismereteket nyújtó oktatási rendszert alakított volna ki, hanem éppen hosszabb és mélyebb képzéssel segíthetett volna az ajnu gyermekeknek lemaradásukat behozni. A japán vezetés azonban azzal a prekoncepcióval állt az ajnuoktatásához, hogy földművelésre és egyszerűbb munkákra tegye alkalmassá őket. Valóban létrehozott egy asszimilációs folyamatot, az ajnuok azonban szükségszerűen a társadalom alsóbb rétegébe épültek be.

1937-ben úgy ítélték meg, hogy az ajnuok végleg asszimilálódtak a japán társadalomba. Évtizedek óta be volt tiltva a nyelvük és a kultúrájuk, japán névvel éltek, japán ruhákat hordtak, japánul beszéltek. Látható volt, hogy jellemzően az idősebb generációk őrizték az ajnu kultúra emlékeit, a fiatalok javarészt japánként éltek. A szegénységből és a hátrányos megkülönböztetésből azonban az asszimilált generációk sem tudtak kitörni. A gyermekek integrált iskolákban kezdtek tanulni, de magukkal vitték az elmúlt évtizedek örökségét, és többnyire nem tudtak a japán társadalom szerves részévé válni.

A külföldi példák az őslakosok összefogásaira és eredményeire új reményt ébresztettek az ajnuok egy részében. Szerettek volna az ajnu kultúrájának helyet teremteni a japán társadalomban, amely elismeri az ajnuokat egyenlő felekként, így nyelvüket és kultúrájukat szabadon, egyenjogú módon gyakorolhatják. A társadalmi elismerés nemcsak arra adhat lehetőséget, hogy visszatérjenek őseik kultúrájához, de alapot adhat jobb életkörülmények megteremtéséhez is. Az ajnu aktivisták egyrészt elkezdtek ajnu nyelvórákat szervezni, amellyel az ajnuok újra kapcsolódhatnak a gyökereikhez, másrészt próbálták elérni, hogy a kormány vezesse be az ajnu nyelvet és kultúrát a közoktatásba. Ezekre azért volt szükség, mert az ajnuokat már egy évszázada asszimiláció sújtotta, így az első lépés nem az anyanyelvi oktatás lett volna, hanem azon alapvető készségek elsajátítása, amelyek segítségével az anyanyelvű oktatás létrejöhet. Tehát a nyelv és a kultúra ismerete, amelyet a Meidzsi-kor előtt még természetes módon generációról generációra örökítettek tovább az ajnu emberek.

Azonban nem minden ajnu szeretett volna ajnuként élni. Sokan közülük japánnak tartották magukat és már nem érezték magukénak azt a távoli múltat, amelyet az aktivisták feléleszteni akartak. Olyanok is voltak, akik a diszkriminációtól tartottak, esetleg el is költöztek Hokkaidóról, hogy új életet kezdjenek. Tehát nem volt egységes álláspont, ezen felül pedig a kormány nem hozott változtatásokat az oktatásban, ekkoriban és később is, az ajnuok a

japánokkal azonos oktatásban részesültek. A fentebb említett okok miatt viszont az ajnu mozgalmaknak nagy szükségük lett volna az oktatás reformjára. Így az ajnu nyelv tanítása a közoktatáson kívül folyt, többnyire alacsony létszámmal.

Az 1997-es új törvény és a 2008-as elismerés nagy változásokat hozott az elmúlt két évtizedben. Számos lépés történt a kultúra előmozdítására és megismertetésére, amelyeket a kormány is támogatott. Múzeumok nyíltak, programokat szerveztek, fellendült a turizmus, és nemzetközi szinten is ismertebbé váltak az ajnuk. Az oktatás fejlesztése azonban elmaradt, változatlan formában a japán rendszerben tanulnak az ajnu diákok is. Ezt többféleképpen is meg lehet ítélni: a kormány egyenlőséget biztosít, de nem ad lehetőséget az etnikai oktatásra. Ez számos konfliktus forrása.

Az egyik megoldási lehetőség, amellyel a japán kormány gyakran élt, hogy anyagilag támogatja az ajnuk iskoláztatását és különféle ösztöndíjakat nyújt a számukra. A támogatások azonban leginkább egyetlen szervezeten keresztül, a Hokkaidói Ajnu Egyesületen keresztül érkeznek. Azzal, hogy a legnagyobb ajnu szervezetre bízzák az adminisztrációt és a felhasználást, látszólag szabad döntések lehetőségét adják az ajnuknak. Másfelől az ajnu szervezetek működése korlátozott, nincs akkora kivitelező erejük, mint az államnak, önmagukban nem képesek rendszerszintű változást hozni, akár az oktatás reformját végrehajtani vagy ajnu iskolákat alapítani. Maga a szervezet bizonyos fokig lekötötte az állammal szemben, hiszen ő a „segítő kéz”, amelytől a támogatás érkezik. Nem használhatják fel szabadon a forrásokat, és nem léphetnek fel az állammal szemben. Másfelől a közvetlen állami beavatkozások sokkal inkább megkérdőjelezhetőek, kritizálhatóak, a felelősség pedig a döntéshozót terheli. Úgy tűnik, az ajnukkal kapcsolatos intézkedések során az állam arra törekszik, hogy „biztos talajon maradjon”, erre pedig az anyagi támogatások juttatása az ajnu szervezeteknek egy racionális, és szempontjukból érthető megoldás.

Azonban akár egy olyan szintű reformmal, mint etnikai iskolák létrehozása, sem oldódna meg minden probléma. Az ajnu nyelv ismerete jelenleg nem közvetít versenyképes szaktudást, ellenben elveheti a diákoktól a lehetőséget más ismeretek megszerzésére, így tovább mélyítheti a különbségeket. Azt sem lehet látni előre, hogy milyen színvonalú lenne az oktatás, milyen szinteken valósulhatna meg, lennének-e alkalmas tanárok ilyen intézményekbe.

A fent bemutatott két szélsőséges eset, a kulturálisan releváns oktatás teljes hiánya és az etnikai iskolák szervezése ugyanazon kérdést veti fel: hogyan lehet az ajnu kultúrát úgy beépíteni az oktatásba, hogy az ajnu diákok versenyképesek maradjanak a japán diákokkal összevetve egy olyan rendszerben, amelyet a japán kultúra határoz meg? Ez az a kérdés,

amelyre az oktatás hosszú története során nem sikerült választ találni, és még napjainkban sem tudott egy olyan oktatási forma kialakulni, amely támogatja az ajnukat abban, hogy amennyiben az szeretnék, a kultúrájuknak megfelelő módon tanulhassanak, mindazonáltal olyan képzésben részesüljenek, amelyek révén egyenlő eséllyel indulhatnak a japánokkal a munkaerőpiacon és az élet többi területén.

Irodalomjegyzék.

Tanulmányok, tanulmánykötetek és folyóiratcikkek:

- Bellow, E. et al. „Creative and Sustainable Tourism: The Case of Ainu in Japan.” In *Symphonya. Emerging Issues in Management*. 2019/2. 119-132.
- Cesar, M. *In the boundaries of Japan. The Ainu Indigenous Movement as Intercultural Adaptation through Co-cultural Theory*. h.n. i.n.
- Cheung, S. C. H. 2005. „Rethinking Ainu Heritage: A Case Study of an Ainu Settlement in Hokkaido, Japan.” In *International Journal of Heritage Studies*. 2005/3. 197-210.
- Cheung, S. C. H. 2012. *A Path to World Culture: The Politics of Ainu Heritage in Japan*. Taipei: International Symposium on The Visible Cultural Heritage: Preservation of Intangible Cultural Assets, 2012.
- Frey, C. J. „Ainu Schooling: Self-Determination and Globalization.” In Bjork, C. és DeCoker, G. (szerk.) *Japanese Education in an Era of Globalization: Culture, Politics and Equity*. New York: Teachers College Press, 2013. 101-114.
- Galambos I. „A Hungarian Visitor Among the Ainu. A Translation of Benedek Barátosi-Balogh's Travel Reports to Sakhalin and Hokkaido.” In *Japanese Religions* 2008/1. 55-74.
- Godefroy, N. *Deconstructing and Reconstructing Ainu identity. From assimilation to recognition 1868-2008*. Párizs: European Association for Japanese Studies, 2011.
- Hammine, M. „Indigenous in Japan? – the reluctance of the Japanese state to acknowledge Indigenous peoples and their need for education.” In Kortekangas, O., et al. (szerk.) *Sámi Educational History in a Comparative International Perspective*. London: Palgrave Macmillan, 2019. 225-245.
- Hanks, D. H. „Policy Barriers to Ainu Language Revitalization in Japan: When Globalization Means English.” In *Working Papers in Educational Linguistics*. 2017/1. 91-110.
- Hiwasaki, L. „Ethnic Tourism in Hokkaido and the Shaping of Ainu Identity.” In *Pacific Affairs*. 2000/3. Vancouver: University of British Columbia, 2000. 393-412.
- Howell, D. L. *Geographies of Identity in Nineteenth-Century Japan*. Oakland: University of California Press, 2005.

- Htun, T. T. „Social identities of minority others in Japan: listening to the narratives of Ainu, Buraku and Zainichi Koreans.” In *Japan Forum*. 2012/1. 1-22.
- Maruyama H. 2013. „Disregard for the Conservation of Ainu Culture and the Environment. The Biratori Dam project and Japan’s current policy toward the Ainu.” In *AlterNative: An International Journal of Indigenous Peoples*. 2013/1. 74-86.
- Maruyama H. 2019. „Emerging political movements in the post-Ainu Culture Promotion Act era in Japan.” In Gombay, N. és Polomino-Schalscha, M. (szerk.) *Indigenous Places and Colonial Spaces: The politics of intertwined relations*. London: Routledge, 2019. 194-208.
- Nakamura N. 2007. „The Representation of Ainu Culture in the Japanese Museum System.” In *The Canadian Journal of Native Studies*. 2007/2. 331-365.
- Nakamura N. 2013. „Toward a Culturally Sustainable Environmental Impact Assessment: The Protection of Ainu Cultural Heritage in the Saru River Cultural Impact Assessment, Japan.” In *Geographical Research*. 2013/1. 26-36.
- Reischauer, E. O. *Japán története*. Ford. Kállai T. és Kucsera K. Budapest: Maecenas Könyvkiadó, 1995.
- Shinoda M. „Living a Modern Life in Hokkaido as a Young Ainu Dancer.” In Roche, G. et al. (szerk.) *Indigenous Efflorescence: Beyond Revitalisation in Sapmi and Ainu Mosir*. Canberra: ANU Press, 2018. 163-168.
- Skovsted Hansen, A. „Practicing ”Kokugo”: Teachers in Hokkaido and Okinawa Classrooms, 1895-1904.” In *The Journal of Japanese Studies*. 2014/2. Seattle: The Society for Japanese Studies, 2014. 329-351.
- Tahara R. „Ainu Women in the Past and Now.” In Roche, G. et al. (szerk.) *Indigenous Efflorescence: Beyond Revitalisation in Sapmi and Ainu Mosir*. Canberra: ANU Press, 2018. 151-156.
- Yamada T. 2005. „Language and Rituals of the Ainu in Contemporary Japan.” In Pentikäinen, J. és Simoncsics P. *Shamanhood: an endangered language*. Oslo: The Institute for Comparative Research in Human Culture, 2005. 207-218.
- Yamada, T. 2001. „Gender and cultural revitalization movements among the Ainu.” In *Senri Ethnological Studies* 56. Osaka: National Museum of Ethnology, 2001.

Yamashiro, J. H. „The Social Construction of Race and Minorities in Japan.” In *Sociology Compass*. 2013/2. 147-161.

Törvények, statisztikák és internetes források:

Ainu bunka no sinkó narabi ni ainu no dentó nado ni kanszuru csisiki no fukjú ojobi keihacu ni kanszuru hóricu. 1997. 『アイヌ文化の振興並びにアイヌの伝統等に関する知識の普及及び啓発に関する法律』 (1997 年)

Ainu no hitobito no hokori ga szoncsószareru sakai o dzsicugenszuru tame no siszaku no szuisin ni kanszuru hóricu. 2019. 『アイヌの人々の誇りが尊重される社会を実現するための施策の推進に関する法律』 (2019 年)

Biratori csóricu Nibutani sógakkó no vebuszajto. 平取町立二風谷小学校のウェブサイト <https://www11.schoolweb.ne.jp/swas/index.php?id=0110018&frame=frm5ba48b33da02d> utolsó megtekintés: 2022. 02. 28.

Hokkaidó ainu szeikacu dzsittai csósza. Szapporo: Hokkaidó kankjó szeikacu bu, 2017. 『北海道アイヌ生活実態調査』 札幌、北海道環境生活部、2017 年

Hokkaidó daigaku ainu sendzsúmin kenkjú szentá no vebuszajto. 北海道大学アイヌ・先住民研究センターのウェブサイト <https://www.cais.hokudai.ac.jp/> utolsó megtekintés: 2022. 02. 28.

Hokkaidó kjódodzsín hogohó. 1899. 北海道旧土人保護法 (1889 年)

Kjúdodzsín dzsidó kjóiku kitei. 1901. 旧土人児童教育規程 (1901 年)

Kjúdodzsín kjóiku kitei. 1916. 旧土人教育規程 (1916 年)